

EKOLOGIJA

Aleksandra Krstić

LOKALNI MEDIJI KAO NOSIOCI PROMENA: UTICAJ LOKALNOG NOVINARSTVA NA REŠAVANJE SOCIJALNIH I EKOLOŠKIH PROBLEMA U OPŠTINAMA U SRBIJI¹

SAŽETAK

Lokalni mediji imaju važnu ulogu u informisanju lokalnih zajednica, razvoju medijskog pluralizma i oblikovanju stavova građana o značajnim društveno-političkim pitanjima. Lokalni mediji mogu da podstaknu aktivizam građana u pravcu pokretanja važnih pitanja o ostvarivanju prava na lokalne usluge, ali i da utiču na lokalne samouprave da kreiraju i sprovode politike usmerene ka rešavanju aktuelnih socijalnih i ekoloških izazova, kao što su siromaštvo, nerazvijena infrastruktura, zapuštenost javnih površina, zagađenost vazduha, reka, zemljišta itd. Dosadašnja istraživanja o lokalnim medijima uglavnom su usmerena na njihovu ekonomsku i tržišnu održivost, političku instrumentalizaciju i profesionalizaciju kadrova, način informisanja, kao i na stepen participacije građana u proizvodnji medijskog sadržaja. Međutim, pitanja o tome da li i kako lokalni mediji utiču na lokalne vlasti da pokreću određene promene u zajednicama ostaju na marginama interesovanja istraživača. Imajući u vidu ovaj kontekst, ovaj rad istražuje uticaj lokalnih medija u Srbiji na lokalne samouprave u pogledu kreiranja i sprovođenja javnih politika kojima se rešavaju socijalni i ekološki problemi. Metodološki, istraživanje je zasnovano na dubinskim intervjuima sa dvadeset novinara i novinarki lokalnih medija iz jedanaest gradova u Srbiji. Analiza intervju pokazuje kako određene novinarske priče i medijska inicijativa utiču na to da lokalne vlasti rešavaju neko socijalno ili ekološko pitanje. Istovremeno, istraživanje ukazuje na glavne prepreke i probleme sa kojima se novinari susreću u realizaciji ovih tema.

KLJUČNE REČI

lokalni mediji,
ekološke teme,
socijalne teme,
novinari, medijski
aktivizam, građani,
lokalna samouprava,
Srbija

¹ Istraživanje je realizovano uz podršku Fondacije za otvoreno društvo i Instituta za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu u okviru programa istraživačkih stipendija Fondacije za otvoreno društvo „Srbija i globalni izazovi: ka pravednijim i demokratskim javnim politikama“ u toku 2021/2022 godine.

Aleksandra Krstić, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju: aleksandra.krstic@fpn.bg.ac.rs

Mediji su glavna arena u kojoj se javno debatuje o važnim društveno-političkim problemima i pitanjima koja su relevantna za svakodnevni život građana. Oni su značajni ne samo za informisanje javnosti o aktuelnim izazovima sa kojima se suočava ceo svet, nego mogu da utiču i na pokretanje debata, oblikovanje stavova i donošenje odluka. Najaktuelnije debate o smanjenju siromaštva, infrastrukturnom razvoju, socijalnoj i ekonomskoj pravdi, klimatskim promenama, prirodnim dobrima, ulaganjima u javne politike kojima je cilj očuvanje i održivost životne sredine, ali i o drugim važnim pitanjima vode se u medijima širom sveta. Naročito je važna uloga lokalnih medija, koji se često opisuju kao važni činioci koji doprinose pluralizmu i demokratičnosti društva.

U Srbiji poslednjih godina raste zainteresovanost medija za teme očuvanja životne sredine i druge društvene probleme koji utiču na kvalitet života građana (Jovanović, Aćimović 2021; Vuković *et al.* 2021). Jedan deo lokalnih medija u Srbiji izveštava o ekološkim i drugim protestima građana i saraduje sa organizacijama civilnog društva kako bi se povećala vidljivost tema koje možda ne bi našle mesto na agendi nacionalnih medija. Međutim, ni akademska ni stručna istraživanja se skoro uopšte ne bave uticajem koji lokalni mediji u Srbiji mogu da imaju na poboljšanje kvaliteta života u lokalnim zajednicama. U akademskoj zajednici, iz ugla medijskih studija i novinarstva, autori se tek sporadično bave ovim pitanjima.

Zato je glavni cilj ovog rada da istraži kakav uticaj lokalni mediji u Srbiji mogu da imaju na lokalne samouprave u pogledu rešavanja socijalnih i ekoloških problema u lokalnim sredinama. Rad se zasniva na kvalitativnom metodološkom pristupu koji, na osnovu dubinskih intervjua sa novinarima i urednicima, detaljnije ispituje kako lokalni mediji iniciraju socijalne i ekološke teme i realizacijom tih priča podstiču lokalne vlasti da rešavaju određena pitanja ili čak da kreiraju dugoročnije javne politike na lokalnom nivou. Pored toga, rad uključuje i ispitivanje povezanosti građanskog novinarstva sa profesionalnim novinarima i njihovo zajedničko delovanje prema lokalnim samoupravama u cilju rešavanja važnih društvenih tema.

Teorijski okvir

lokalni mediji su jedan od glavnih foruma za „izražavanje mišljenja i specifičnih problema lokalne zajednice koji nemaju dovoljno prostora na agendi nacionalnih i regionalnih medija“ (Milojević, Ugrinić 2012: 104), a doprinose i informisanju i aktivizmu lokalnih zajednica i procesu decentralizacije medijskog tržišta (Chalaby 2002; Kurpius 2000). Značaj lokalnih medija se naročito dovodi u vezu sa njihovom ulogom u zaštiti javnog interesa i demokratije, kao i u davanju glasa onim zajednicama i društvenim grupama

koje ne dobijaju prostor u *mainstream* medijima (Deuze 2006; Drašković, Kleut 2016).

Međutim, poslednjih nekoliko godina sve više se govori o smanjenom uticaju lokalnog novinarstva, pogotovo zbog toga što su mnogi tradicionalni lokalni mediji u Americi i Evropi ugašeni zbog finansijske i ekonomske krize (Napoli *et al.* 2016). U fokus su dospeli mediji trećeg sektora, neprofitni mediji ili mediji zajednica, kojima istraživači pridaju veliki značaj u kontekstu doprinosa promeni političkog sistema, razvoja participativne demokratije, emancipacije društva i pravednije distribucije društvenih resursa (Popović 2016; Drašković, Kleut 2016; Mučalo 2016). Ova istraživanja obrađuju dinamiku razvoja, tematsko izveštavanje i nerešena pitanja zakonske regulative medija trećeg sektora, ali se ne bave uticajem koji ti, ali i drugi lokalni mediji mogu da imaju na aktivizam građana i pokretanje promena u lokalnim zajednicama, kao i na kreiranje i usmeravanje javnih politika na lokalnom nivou. Osim toga, istraživanjima lokalnih medija se u metodološkom pogledu često prigovara da su ograničena na jednu lokalnu zajednicu ili manji broj zajednica (Durkin, Glaisyer 2011) ili da su fokusirana samo na jednu platformu ili na jedan tip vesti (Napoli *et al.* 2016).

Iz ugla medijskih studija i novinarstva, pažnja istraživača je najčešće usmerena na nekoliko glavnih aspekata lokalnih medija: položaj i funkcionisanje u okviru medijskog tržišta, medijsko vlasništvo, profesionalizaciju novinarstva, pitanja medijske privatizacije, način medijske reprezentacije, političku nezavisnost i instrumentalizaciju medija, odnos države prema medijima, tehničku opremljenost i sposobnost prilagođavanja novim tehnološkim izazovima i uslovima rada (Brautović 2016; Mihajlov Prokopović *et al.* 2019; Milivojević 2012; Milojević, Ugrinić 2011; Radojković 2008; Krstić 2012, 2016; Milivojević, Mihailović 2004). Ta istraživanja su značajna jer ukazuju na stanje lokalnih medija u Srbiji koji se suočavaju sa brojnim problemima, padom slobode medija, porastom pritiska na novinare, oglašavanjem koje kontroliše nekoliko glavnih političkih i ekonomskih aktera (Milojević, Krstić 2018), kao i brojnim sudskim procesima i tužbama protiv novinara (IREX 2016). Situaciju je dodatno otežao i proces medijske privatizacije, koji je bila predviđena Medijskom strategijom iz 2011. godine i setom medijskih zakona usvojenih tokom 2014. godine, a koja je trebalo da obezbedi da se država povuče iz vlasništva nad medijima. Međutim, rokovi za privatizaciju su se stalno pomerili jer lokalne samouprave i država nisu htele da podrže liberalizaciju medijskog tržišta. U haotičnoj atmosferi, da bi se ispunile zakonom predviđene obaveze, veliki broj medija je privatizovan pod sumnjivim okolnostima, a novi vlasnici su mahom postali oni bliski političkom režimu (Veljanovski 2018) i oni koji do tada nisu imali nikakve veze sa medijskim sektorom i razvojem medijskog

biznisa, što je bilo devastirajuće za veliki broj lokalnih medija u Srbiji, koji su na kraju ugašeni (Jevtović, Bajić 2019).

Još jedna važna perspektiva u istraživanjima lokalnih medija, koja je postala svojevrsan istraživački trend u mnogim zemljama Zapadne Evrope i SAD, jeste participacija građana u proizvodnji lokalnih vesti i medijskog sadržaja uopšte. Ta istraživanja polaze od koncepta participativnog i građanskog novinarstva i obuhvataju stavove lokalnih novinara (Lewis *et al.* 2010), i stavove građana o motivaciji da participiraju u lokalnom novinarstvu (Ahva, Wiard 2018; Peters, Witschge 2015). Participacija građana u pokretanju određenih tema u lokalnim medijima je izuzetno važna za javni interes, pluralizam i demokratiju, ali ta participacija može da varira i zavisi od stanja lokalnih medija, geografske bliskosti i socioloških i kulturoloških sličnosti publike na određenoj teritoriji (Bousquet *et al.* 2015). Participacija građana u lokalnom novinarstvu vidljivija je u saradnji sa organizacijama civilnog društva (Radcliffe 2017) i na digitalnim nego u tradicionalnim medijima, odnosno mnogo češće se koristi na hiperlokalnim digitalnim medijima i onlajn sajtovima lokalnih zajednica (Kreiss, Brennen 2016).

Istraživači u regionu Zapadnog Balkana, koje interesuje učešće građana u kreiranju javnih politika i procesu donošenja odluka na lokalnom nivou, uglavnom se posredno bave ulogom medija. Njih više zanima aspekt komuniciranja lokalnih samouprava sa građanima putem medija ili aspekt stepena informisanosti građana o događajima u opštinama, gde se prepoznaje svojevrsan jaz između medijskog izveštavanja i percepcije lokalnih vlasti o nivou informisanosti građana (Milosavljević *et al.* 2006), a posebno nedostatak informacija koji „predstavlja višestruku barijeru potpunijem učešću građana u donošenju odluka“ (Vukelić 2009: 301). Lokalne radio-stanice u Bosni i Hercegovini nemaju dovoljnu interakciju sa građanima kako bi uticale na povećanje njihovog učešća u kreiranju javnih politika na lokalnom nivou (Martinović 2015), a lokalnim radio-stanicama u Hrvatskoj se prigovara da ne promovišu pluralizam mišljenja i ideja (Kunac, Roller 2015), kao i da im nedostaje prostor za uključivanje različitih grupa u diskusije o važnim lokalnim pitanjima, od kojih su skoro potpuno nevidljivi mladi, nezaposleni, penzioneri i radnici, pa čak i oni koji su odgovorni za kreiranje javnih politika usmerenih na rešavanje problema ovih društvenih grupa. Kunac i Roller (2015: 875) kritikuju hrvatske lokalne radio stanice da ne koriste „potencijal za jačanje socijalne kohezije, povezivanje pripadnika lokalnih zajednica niti osnaživanje solidarnosti“ i da njihovi urednici imaju manje svesti o značaju participativne i kohezivne funkcije lokalnih medija u odnosu na građane lokalnih zajednica.

Istovremeno, lokalni mediji mogu da imaju značajan uticaj i na pokretanje lokalnih vlasti da rešavaju pitanja u zajednicama na inicijativu medija.

Međutim, ovaj aspekt ostaje na marginama interesovanja i međunarodne i domaće akademske zajednice. Tek mali broj istraživanja ispituje kako i u kojoj meri lokalni tradicionalni, digitalni i hiperlokalni mediji deluju kao pokretači akcija i promena i kako utiču na lokalne vlasti i kreiranje javnih politika na lokalnom nivou. Sa ovog aspekta, istraživači posmatraju povezanost rada profesionalnih novinara u lokalnim medijima i učešće građana u proizvodnji medijskog sadržaja i pokretanju tema koje su značajne za lokalnu zajednicu. Ahva i Wiard (2018) na primeru jednog belgijskog hiperlokalnog sajta i besplatnih dnevnih novina u Švedskoj zaključuju da građani učešćem u prikupljanju informacija i proizvodnji medijskog sadržaja mogu da utiču na uređivačke odluke o konačnom izgledu vesti, ali i na to kako se kasnije određeni problemi usmeravaju i rešavaju na nivou lokalnih vlasti. Izveštaj Rojtersovog instituta za studije novinarstva (Jenkins, Graves 2019) pokazuje da zajednička proizvodnja istraživačkih priča između različitih medija pozitivno utiče na povezivanje medija sa širom zajednicom i da zbog šire mreže za distribuciju priča takvi mediji imaju određeni uticaj na političke, društvene i ekonomske teme i tokove.

Metodološki okvir

Za potrebe istraživanja sprovedeni su dubinski intervjui sa dvadeset novinara i urednika lokalnih medija u jedanaest gradova u Srbiji. Gradovi su izabrani tako da obuhvataju sva četiri regiona Srbije – Beogradski region (Beograd), region Vojvodine (Novi Sad, Zrenjanin, Pančevo), region Šumadije i Zapadne Srbije (Kraljevo, Valjevo, Užice), region Južne i Istočne Srbije (Bor, Pirot, Niš, Prokuplje), a istovremeno su identifikovani kao lokalne zajednice koje se suočavaju sa socijalnim i ekološkim problemima. Na primer, Zrenjanin već dugi niz godina ima problem sa vodosnabdevanjem, u Boru su zagađene reke i vazduh zbog isparavanja sumpor-dioksida zbog iskopavanja kineske kompanije „Zidin“, građani Valjeva su, osim zagađenog vazduha, suočeni sa predugim listama čekanja u bolnici i prevelikim brojem kladionica i kockarnica, u Pirotu ne postoji model socijalne podrške samohranim roditeljima, Prokuplje ima četiri puta veću nezaposlenost romske populacije u odnosu na ostatak Srbije, najveći problem Užica je aerozagađenje, na teritoriji Kraljeva je mapirano 80 divljih depozita, a i okolina Pančeva se decenijama bori sa odlaganjem otpada, dok su u Beogradu poslednjih godina, osim sve većih ekoloških problema, prisutni i problemi prenatrpanosti dečijih vrtića ili nerešenih komunalnih problema.

Novinari su izabrani kao relevantni sagovornici i profesionalci koji mogu objasniti kako mediji iniciraju priče o socijalnim i ekološkim problemima i podstiču lokalne samouprave da pokrenu rešavanje pojedinih pitanja. Osim

ovog glavnog fokusa, posebno kreirani vodič za intervju obuhvatio je i set otvorenih pitanja čiji odgovori ukazuju i na percepcije novinara o načinu njihove komunikacije sa lokalnim vlastima, organizacijama civilnog društva i građanima u procesu realizacije određenih tema. Istraživanje ukazuje i na konkretne pritiske sa kojima se novinari suočavaju, na odnos organa vlasti i lokalnih moćnika prema redakcijama, kao i na glavne prepreke koje otežavaju izbor i realizaciju tema, nalaženje sagovornika i komunikaciju sa lokalnim samoupravama i drugim zainteresovanim stranama.

Iz svakog grada odabrani su po jedan ili više lokalnih medija, u zavisnosti od toga koliko su redakcije bile otvorene da saraduju tokom istraživanja. U uzorku su zastupljeni uglavnom mali lokalni mediji, koji imaju između dvoje i dvadeset zaposlenih, zato što su oni do sada u kvalitativnim istraživanjima medija u Srbiji retko kad bili zastupljeni. Sa regulatornog aspekta, lokalni elektronski mediji se, prema Zakonu o elektronskim medijima (Službeni glasnik, RS 83/2014, 6/2016 - dr.zakon), definišu kao „pružaoci usluga televizijskog emitovanja koji su imaoi dozvole za pružanje medijskih usluga na lokalnom području“, dok se lokalni štampani mediji određuju s obzirom na lokalnu pokrivenost. Prema Zakonu o javnom informisanju i medijima (Službeni glasnik, RS 84/2014, 58/2015, 12/2016) koji daje širu definiciju, pod medijem se „podrazumevaju dnevne i periodične novine, servis novinske agencije, radio-program i televizijski program i elektronska izdanja tih medija, kao i samostalna elektronska izdanja (uređivački oblikovane internet stranice ili internet portali), a koji su registrovani u Registru medija, u skladu sa ovim zakonom“. U istraživanju se vodilo računa o ravnomernoj rodnoj zastupljenosti sagovornika, kao i o tipu medija u kojima rade, bilo da su u pitanju elektronski, onlajn ili štampani mediji. Osim registrovanih lokalnih medija, intervjuisani su i zaposleni u medijima trećeg sektora, poput posebnih *Jutjub* (Youtube) kanala ili lokalnih podkasta (podcast-a), čiji stavovi značajno doprinose rezultatima istraživanja. Svi intervjui su sprovedeni lično, na terenu ili putem *Zum* aplikacije² s obzirom na epidemiološku situaciju izazvanu virusom kovid-19 u toku terenskog istraživanja tokom oktobra i novembra 2021. godine. Svi sagovornici su pristali na javno objavljivanje imena i prezimena za potrebe istraživanja. Intervjui su u proseku trajali sat vremena.

2 Od ukupnog broja intervjuja, samo tri su sprovedena onlajn, putem *Zum* aplikacije, dok su svi ostali intervjui urađeni u fizičkom prisustvu autorke istraživanja i novinara/urednika u naznačenim gradovima.

Rezultati

Saradnja novinara s građanima u iniciranju i realizaciji priča

Istraživanje pokazuje da su građani veoma važan izvor informacija za lokalne novinare i da se najčešće obraćaju lokalnim medijima u vezi sa komunalnim problemima, poput neasfaltiranih ulica, problema sa vodovodom i kanalizacijom, snabdevanjem električnom energijom, parkiranjem u gradu itd. Pored toga, novinari smatraju da lokalne zajednice aktivno učestvuju u realizaciji novinarskih priča ili priloga tako što šalju fotografije, audio i video-snimke na kojima je predstavljen određeni problem u gradu, a materijal koji novinari dobijaju od građana je često glavni pokretač tema kojima se bave. Saradnja sa građanima je za pojedine medije iz uzorka veoma važna, naročito u uslovima u kojima je novinarima onemogućeno da dobijaju zvanične informacije od gradskih vlasti. Zahvaljujući saradnji s građanima, mediji u kojima rade mnogi intervjuisani novinari su mogli da traže konkretne odgovore od nadležnih i pokrenu lokalne samouprave na konkretnu reakciju. Na primer, zahvaljujući fotografijama koje su glavnoj urednici portala *Vamedia* poslali ljudi koji žive u blizini reke Gradac u Valjevu, novinarsko istraživanje je potvrdilo da se kanalizacija u mesnoj zajednici Gradac izlivala direktno u reku: „Lokalna vlast je to godinama fingirala, pa sam napravila jednu seriju razgovora vezanu za taj problem. Tada sam dobila obećanja da će vlast sasvim sigurno sledeće godine uraditi taj projekat da se naselje poveže i da više ne ide ta kanalizacija u vodu, nego da ide na dalji sistem“.³ Urednica portala *Krug* iz Kraljeva prva je objavila amaterski snimak jednog stanovnika Ušća o početku izgradnje minihidroelektrane na reci Studenici i pokrenula reakciju drugih građana i potpisivanje peticije za očuvanje voda u slivu reke Studenice: „Već tri meseca bi možda bili izvođeni radovi da nije bilo reakcije građana i medija. Iza toga su se naravno uključile i ostale kolege i smatram da ako tamo i bude napravljena neka minihidroelektrana, ona mora da bude napravljena pod uslovima koji su predviđeni zakonom“.⁴

Drugi vid uključivanja građana u produkciju medijskog sadržaja je kada se, uz uredničku intervenciju, objavljuju tekstovi građana-novinara. Tako radi portal *Užicemedia*, koji ima razvijenu saradničku mrežu sa stanovnicima iz mesnih zajednica iz Užica i okoline, kao i lokalni pančevački portal *Pančevo.city*, koji je od 2017. godine objavio tekstove preko 630 građana-novinara na najrazličitije teme važne za grad i okolinu. Pojedini mediji razvili su mehanizme koji im pomažu da lakše komuniciraju sa građanima

3 Intervju sa Slavicom Vujanac, glavnom urednicom portala *Vamedia*, 18.10.2021.

4 Intervju sa Marinom Miljković Dabić, glavnom urednicom portala *Krug*, 15.10.2021.

i da dobijaju informacije na osnovu kojih pokreću priče. Tako Vojvođanski istraživačko-analitički centar *VOICE* na mesečnom nivou sprovodi ankete putem društvenih mreža kako bi se informisali o tome koja su to pitanja koja tište građane, počev od urbanizma i uslova života, do zagađenja životne sredine, problema sa pijaćom vodom i drugih. Putem onlajn-anкета i komentara se i na portalu *Užicemedia* dolazi do konkretnih tema i saznaju stavovi građana. Radio i portal *O21* ima posebnu internet platformu preko koje kreiraju upitnike za građane da bi videli kakvi su stavovi o nekim važnim društvenim pitanjima, poput cene udžbenika u novoj školskoj godini, na osnovu čega se gradi šira novinarska priča. Drugi mehanizmi saradnje podrazumevaju posebne rubrike na sajtovima u kojima je građanima ostavljen prostor da prijave problem, postavе fotografiju ili snimak i na taj način ukažu redakciji na konkretnu temu koja bi mogla da bude značajna. Tako je urednik *Istmedia* u Boru na osnovu pitanja i fotografija građana u rubrici „Prijavi problem“ zahtevao odgovore od nadležnih komunalnih službi i direktora javnih preduzeća i pomogao u rešavanju nekoliko komunalnih pitanja u tom gradu. Slična aplikacija „Prijavi problem“ postoji i unutar sajta *Južnih vesti* iz Niša, putem koje ne samo da građani mogu da prijave probleme i da isprate da li je i kako problem na kraju rešen. Na portalu *VOICE*-a u okviru rubrike „Predloži istraživanje“ čitaoci mogu da predlože novinarima da istraže one teme za koje misle da nisu pokrивene u medijima.

Ovaj način saradnje sa građanima i njihovo aktivno uključivanje u osvetljavanje važnih društvenih i ekoloških pitanja doprineo je i generalnom utisku većine intervjuisanih novinara da ih građani prepoznaju kao „neku vrstu javnog servisa“ i „kao nekog ko će to pre da im snimi i objavi nego neki zvanični mediji“.⁵ Lokalni mediji se najčešće uključuju u rešavanje problema građana tek kada vide da nadležne institucije ne reaguju: „Pomognem građanima tako što podstaknem nadležne institucije da se uključe u rešavanje problema i ukažem na neke nepravilnosti koje, možda bahatošću nekog funkcionera, ostaju u fioci. Nekad ipak mislim da ljudi previše očekuju od mene kao lokalnog novinara“.⁶ Sličan stav ima i urednik portala *Zrenjaninski.com*, koji je postao neka vrsta „dispečerskog centra“⁷ za građane Zrenjanina za koje kaže da se više oslanjaju na odgovore ovog medija o nestanku struje ili kvarovima nego na nadležne službe koje im skoro nikad ne odgovaraju na poziv. Zahvaljujući posvećenosti lokalnim temama i traganju za odgovorima nadležnih institucija, intervjuisani novinari

5 Intervju sa Dušanom Šaponjom i Dušanom Čavićem, autorima *Jutjub* emisije „Marka žvaka, 12.10.2021.

6 Intervju sa Ljubišom Mitićem, dopisnikom *Južnih vesti* iz Prokuplja, 22.10.2021.

7 Intervju sa Željkom Balbanom, glavnim urednikom portala *Zrenjaninski.com*, 4.11.2021.

navode da ih građani često doživljavaju i kao „poslednju instancu“,⁸ „glas naroda“,⁹ „svoj medij“,¹⁰ „ono što bude objavljeno na *Južnim vestima* bude rešeno“,¹¹ „naše novine“,¹² itd.

Saradnja s građanima podrazumeva i uključivanje organizacija civilnog društva u rešavanje problema u zajednici. Redakcija portala *VOICE* je, na primer, organizovala susret sa lokalnom zajednicom u Perlezu, malom mestu pored Zrenjanina, kako bi se što bolje informisala o problemu zagađenja sa kojim se suočava lokalno stanovništvo, a koje potiče od industrijskog pogona za preradu plastike u vlasništvu kineskih investitora. Umrežavanje sa lokalnom zajednicom prepoznali su i autori *Jutjub* kanala „Marka žvaka“, koji su na poziv zabrinutih građana iz Barajeva blizu Beograda otišli da snime jezero zagađeno opasnim otpadom iz obližnje fabrike. Cela priča je ubrzo proširena tako što su autori emisije povezali građane Barajeva sa organizacijom civilnog društva *CRTA* u okviru projekta „Građani imaju moć“, zahvaljujući čemu je priča dobila veći odjek u javnosti, a preneli su je i veći mediji.

Uticaj lokalnih medija na rešavanje problema u zajednici

Analiza intervjua sa lokalnim novinarima i urednicima pokazuje da mediji i novinari mogu da podstiču rešavanje socijalnih i ekoloških problema u lokalnim sredinama i utiču na lokalne samouprave da reše određene probleme na tri različita nivoa.

Prvi, najrasprostranjeniji nivo koji proizlazi iz analize intervjua je uticaj koji mediji imaju na lokalne samouprave i nadležne institucije u rešavanju komunalnih i infrastrukturnih problema građana. U okviru ove grupe ima najviše primera koji pokazuju da mediji i novinari, podstaknuti informacijama i fotografijama od građana, pokreću određene teme u javnosti i objavljuju serijale tekstova i priloga na osnovu kojih reaguju gradske uprave i druga javna preduzeća. Intervjuisani novinari su naveli brojne primere¹³ i različite medijske inicijative: sanaciju izgorele kuće (Pirota), izmeštanje kafilerije iz centra grada (Zrenjanin), krpljenje rupa i asfaltiranje centralnih gradskih ulica (Valjevo), sanaciju klizišta i teško oštećenih kuća (Valjevo), prebacivanje jednog sela u kuršumlijskoj opštini sa seoskog na gradski

8 Intervju sa Ljubišom Mitićem, dopisnikom Južnih vesti iz Prokuplja, 22.10.2021.

9 Intervju sa Nenadom Paunovićem, glavnim urednikom Radioplus Online iz Pirota, 23.10.2021.

10 Intervju sa Dinkom Gruhonjićem, glavnim urednikom portala *VOICE*, 19.10.2021.

11 Intervju sa Gordanom Bjeletić, glavnom urednicom Južnih vesti iz Niša, 22.10.2021.

12 Intervju sa Daliborom Bubnjevićem, glavnim urednikom Lista Zrenjanin, 16.11.2021.

13 Primera iz intervjua sa novinarima i urednicima ima mnogo više od onih koji su ovde nabrojani.

vodovod (Prokuplje), postavljanje saobraćajne signalizacije na neobebežen kružni tok (Kraljevo), pranje bronzanog grba Pančeva na zidu opštine (Pančevo), ugradnja filtera u stare kotlove u fabrici Krušik kako bi se smanjilo zagađenje vazduha (Valjevo), priključivanje bolnice, škole i obdaništa na toplanu i izgradnja novog toplovoda (Valjevo), renoviranje fasade osnovnih škola (Bor), asfaltiranje seoskog puta kako bi proizvođači mleka imali neometan prevoz cisterni (Valjevo), zaustavljanje gradske vlasti da proda deo parka pumpi (Novi Sad), izmeštanje đaka iz izdvojenog odeljenja osnovne škole u Temerinu koja nije imala ni toalet ni fiskulturnu salu u drugu funkcionalnu zgradu (Novi Sad) itd.

Drugi nivo je uticaj koji lokalni mediji i novinari ostvaruju putem medijskih i građanskih inicijativa i objavljivanjem priča kojima se utiče na izmene gradskih budžeta, urbanističkih planova i strategija razvoja grada i drugih oblasti, odnosno obezbeđivanje pravednijih i demokratskijih javnih politika na lokalnom nivou. Ovaj nivo je manje istaknut u intervjuima u odnosu na prethodni jer se ne odnosi na rešavanje neposrednih i odmah „vidljivih“ problema, nego zadire dublje u lokalne politike i rezultat je dugotrajnih procesa, ali ima i dugoročnije efekte. Na primer, izveštavanje portala *Kolubarske.rs* o katastrofalnoj situaciji sa kanalizacijom na Divčibarama doprinelo je tome da u planu gradskog budžeta za 2022. godinu budu predviđena i sredstva za novu kanalizacionu mrežu i postrojenje za preradu otpadnih voda na ovoj planini.¹⁴ *Južne vesti* iz Niša su uspele da kroz seriju tekstova „demaskiraju“ proces donošenja razvojnog plana grada Niša, koji je bio „slab dokument na nekoliko stranica“, a na koji je gradska uprava potrošila milione dinara:

Mi smo dali stručnjacima koji se bave i ekonomijom i razvojem grada da pogledaju taj dokument, da analiziraju i to smo objavljivali. Na kraju, ceo taj postupak je odložen i, dok oni ništa nisu priznavali, povukli su taj prvi dokument sa sednice skupštine, prošlo je nekoliko meseci... Na kraju su Nišljije dobile ozbiljan dokument.¹⁵

U Kraljevu je zahvaljujući upornosti glavne urednice portala *Krug* i analitičkim tekstovima u kojima se insistiralo da gradska vlast odgovori na pitanje o tome da li će regionalna deponija, prema planovima i dokumentima grada, biti smeštena u blizini manastira Žiča, vlast reagovala tako što je izmenila prostorni plan za deponiju. Pored toga, gradska vlast u Kraljevu je usvojila i primedbe novinarki ovog portala na osnovu kojih je poboljšana

14 Intervju sa Darijom Ranković, glavnom urednicom portala *Kolubarske.rs*, 28.10.2021.

15 Intervju sa Gordanom Bjelečić, glavnom urednicom *Južnih vesti* iz Niša, 22.10.2021.

strategija rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.¹⁶ Žene sa sela u okolini Valjeva su, zahvaljujući portalu *Vamedia* i seriji tekstova o problemima sa kojima se suočavaju, povezane sa nadležnim institucijama, a iz budžeta „Agrorazvoja“ je predviđeno da se u toku 2022. godine opredeli dodatnih tri miliona dinara samo za potrebe žena na selu.¹⁷ Novinari radija i portala *O21* iz Novog Sada su čitanjem budžeta Sremskih Karlovaca otkrili da tamošnja opštinska vlast nije predvidela budžetska izdvajanja za narodnu kuhinju, pa su objavili tekstove o tome da postoji opasnost da korisnici narodne kuhinje ostanu bez redovne usluge, što je nakon pisanja ovog medija promenjeno u planu budžeta.¹⁸

Treći nivo je uticaj koji lokalni mediji ostvaruju istraživačkim novinarstvom i otkrivanjem korupcije i ozbiljnih propusta na najvišim nivoima vlasti, što dovodi do smene onih koji ne rade svoj posao u interesu građana. Ovaj nivo je najkompleksniji i tu ima najmanje primera. Glavni urednik portala *VOICE* je u intervjuu istakao da je serijal tekstova njihove novinarke doprineo da dva različita gradonačelnika Kule budu dva puta budu smenjena:

Žalili smo se kao *VOICE* Agenciji za borbu protiv korupcije jer nije bilo reakcije tužilaštva na naše tekstove, i Agencija je utvrdila da je (bivši gradonačelnik Perica, prim. Aut.) Videkanjić u sukobu interesa. Međutim Skupština opštine Kula je odbila mišljenje Agencije za borbu protiv korupcije, ali ni naša novinarka ni mi kao *VOICE* nismo odustali od toga, nastavili smo dalje. I na kraju je Videkanjić spontano morao da podnese ostavku. Posle toga je došao, ako se ne varam Velibor Milojević, ali ni on se nije baš dugo zadržao, s obzirom da smo i njega uhvatili sa prstima u pekmezu.¹⁹

Radio i portal *O21* je objavio priču da u zatvorenim bazenima u Novom Sadu postoji veća koncentracija određene materije koja ne bi smela da postoji. Urednik je ispričao da dugo nisu uspeli da dobiju odgovor na postavljena pitanja od nadležnih i da je javno preduzeće htelo da „zataška“ otkriće ovog medija, da bi na kraju direktor tog preduzeća podneo ostavku:

Direktor nije bio iz SNS-a, bio je iz njihovih koalicionih partnera, bili su izbori pre toga, tj. bila je u tom momentu čini mi se izborna kampanja, tako da su verovatno želeli da pokažu da su odgovorni i da će oni koji ne rade dobro svoj posao – odgovarati.²⁰

16 Intervju sa Marinom Miljković Dabić, glavnom urednicom portala *Krug*, 15.10.2021.

17 Intervju sa Slavicom Vujanac, glavnom urednicom portala *Vamedia*, 18.10.2021.

18 Intervju sa Zoranom Strikom, odgovornim urednikom portala *O21*, 19.10.2021.

19 Intervju sa Dinkom Gruhonjićem, glavnim urednikom portala *VOICE*, 19.10.2021.

20 Intervju sa Zoranom Strikom, odgovornim urednikom portala *O21*, 19.10.2021.

Još jedan primer iz ove grupe primera je objavljivanje serije tekstova u saradnji sa lokalnim ekološkim aktivistima o seči šuma na Fruškoj gori. Nakon objavljivanja dokumenata kojim se dokazuje da je vlasnik privatnog preduzeća koji seče šume u stvari zaposlen u državnoj službi, taj službenik je kažnjen: „Uspeli smo da otkrijemo da je u pitanju firma državnog službenika i onda smo pisali njegovom poslodavcu, odnosno državi. I onda je tu bilo kao da će biti kažnjen, šta god ta kazna značila.“²¹

Prepreke i problemi u realizaciji priča

Analiza intervjua sa novinarima i urednicima lokalnih medija u Srbiji pokazuje da se oni u realizaciji ekoloških i socijalnih priča suočavaju sa brojnim preprekama i problemima koji im otežavaju rad i ograničavaju uticaj u lokalnim zajednicama.

Prepreke u saradnji novinara s građanima i civilnim društvom

Prva grupa problema i prepreka sa kojima se susreću skoro svi intervjuisani novinari kada saraduju sa građanima na određenoj temi odnosi se na situaciju kada građani insistiraju na tome da ostanu anonimni. Tada je novinarima potrebno mnogo više vremena da provere kredibilnost izvora i tačnost informacije. Novinari navode različite razloge zbog kojih građani ne žele javno da govore o problemima na koje ukazuju, među kojima su strah od otkaza, strah od odmazde nadležnih, pretnje i ucene kojima bi mogli da budu izloženi. Međutim, anonimnost sagovornika nekad može da zakomplikuje realizaciju priče:

To što su anonimni daje alibi nekada nadležnima, pa smo imali situaciju da portparol Kliničkog centra kaže da, na primer, ne radi neki skener i da je to za ljude koji su bolesni užasan problem, onda nas pacijenti anonimno zbog toga zovu i žale se, a on kaže: „Ma to su pisali ti ljudi koji su vas zvali, oni ne postoje, dajte njihova imena“.²²

Praksa drugih novinara i urednika lokalnih medija na jugu Srbije je veoma slična:

Danas sam baš radio tekst gde radnici u Žitoradi od ponedeljka štrajkuju. Ne rade jer tri meseca nisu primili platu, ali ja od juče jurim nekoga od njih ko će samo da mi kaže šta je problem, kako oni vide taj problem, šta je uzrok. Bukvalno sam jedva našao jednog čoveka, radnika, koji mi je dao izjavu. Oni su u štrajku, a ne smeju ništa da kažu.²³

21 Intervju sa Zoranom Strikom, odgovornim urednikom portala *O21*, 19.10.2021.

22 Intervju sa Gordanom Bjelečić, glavnom urednicom *Južnih vesti* iz Niša, 22.10.2021.

23 Intervju sa Ljubišom Mitićem, dopisnikom *Južnih vesti* iz Prokuplja, 22.10.2021.

Novinari smatraju da u velikom broju slučajeva nevladine organizacije i lokalni pokreti izlaze u susret medijima kao relevantni sagovornici i kao izvori informacija, naročito kad su u pitanju ekološke teme. Međutim, navode i da im te organizacije nekad odmažu, da ne razumeju ulogu lokalnih medija, da često „reaguju na gotovo“,²⁴ „ne saraduju dovoljno sa medijima... Ne u smislu da nam daju novac, nego u smislu da nam daju temu jer ne možemo mi znati šta se dešava sve“,²⁵ Neki novinari tvrde da se nedovoljna saradnja civilnog sektora i lokalnih medija odražava i na domete uticaja koji lokalni mediji mogu da imaju u lokalnoj zajednici:

Nema organizovane protivteže vlasti. Ali ne možemo mi kao novinari da organizujemo tu vrstu protivteže. Mi možemo da organizujemo širenje informacija o javnom interesu u skladu sa profesionalnim standardima. Možemo mi da pozovemo: „Dodite da branimo park“, ali mi tu samo stižemo da obavestimo nekoga u stvari da se park ruši.²⁶

Prepreke u odnosu novinara sa gradskim vlastima i javnim preduzećima

Druga, mnogo šira, grupa prepreka i problema koji otežavaju istraživački i profesionalni rad novinara lokalnih medija u izveštavanju o socijalnim i ekološkim pitanjima je izuzetno loš odnos gradskih vlasti prema lokalnim medijima koji u svom izveštavanju kritikuju vlast. Samo mali broj intervjuisanih novinara i urednika je navelo da ima dobar odnos sa gradonačelnikom i gradskom upravom.

Na osnovu analiziranih intervjuja, glavni pritisci koji otežavaju profesionalni rad novinara i lokalnih medija u Srbiji su: uskraćivanje informacija iz gradske uprave, „skidanje“ pojedinih medija koji ne podržavaju vlast sa mejling liste za obaveštavanje o događajima iz gradske uprave (Prokuplje), zabrana gradskim funkcionerima da daju izjave „nepodobnim“ medijima i novinarima (Valjevo, Novi Sad), teško i sporo dolaženje do informacija od nadležnih u opštini putem žalbi povereniku za informacije od javnog značaja (Valjevo, Beograd), potpuno odsustvo rasprave u lokalnim parlamentima, gde novinarima nije dozvoljeno da učestvuju ni da postavljaju pitanja (Valjevo), zabrana prisustva novinarima na sednicama gradskog veća (Pančevo), ignorisanje pojedinih lokalnih medija od strane gradske vlasti i zabrana komunikacije svih zaposlenih u gradskoj upravi sa novinarima (Niš, Pančevo), uskraćivanje projektnog sufinansiranja iz opštinskog budžeta medijima koji u svojim tekstovima kritikuju gradsku upravu (Kraljevo, Pirot), odsustvo reakcije nadležnih institucija na novinarska otkrića

24 Intervju sa Daliborom Bubnjevićem, glavnim urednikom *Lista Zrenjanin*, 16.11.2021.

25 Intervju sa Dinkom Gruhonjićem, glavnim urednikom portala *VOICE*, 19.10.2021.

26 Intervju sa Nenadom Živkovićem, glavnim urednikom portala *Pancevo.city*, 19.11.2021.

o zloupotrebi službenog položaja i nenamensko trošenje para iz budžeta i pored postojanja dokaza i dokumentacije (Prokuplje), komplikovane procedure da se dođe do odgovora gradonačelnika koji izbegavaju „živi“ razgovor sa novinarima (Užice), dozvoljavanje komunikacije gradskih funkcionera sa novinarima putem saopštenja za javnost i unapred pripremljenih intervjua koji gradska uprava može da kontroliše (Pančevo), tužbe i sudski procesi gradskih vlasti protiv novinara koji ih finansijski iscrpljuju i dugo traju (Bor, Kraljevo, Prokuplje).

Rezultati intervjua pokazuju da se velika većina novinara i urednika slaže da gradonačelnici i funkcioneri lokalnih samouprava daju izjave lokalnim medijima kad su u pitanju komunalni problemi koji lako mogu da se reše, čime se stvara privid otvorene političke komunikacije. Međutim, kada su u pitanju problemi koji uključuju i politički ugao, odgovornost i transparentnost vlasti, funkcioneri uopšte ne odgovaraju ili odgovaraju tek kad ih lokalni novinari upornim objavljivanjem tekstova nateraju na reakciju:

Gradonačelnik je recimo odgovorio posle dva-tri meseca, odgovorio mi je na nekih pet šest pitanja, ništa opširno, ali mislim da je reagovao tek onda kada video sadržaj prethodnih tekstova, kada je video šta mi je cilj i kada je video i reakciju građana.²⁷

Gradska vlast u Valjevu jedno vreme nije zvala novinare lokalne televizije na konferencije za medije jer je bivši gradonačelnik tvrdio „da televizija *Valjevo plus* ruši vlast u gradu“.²⁸ Isti gradonačelnik, čiji je mandat istekao 2020. godine, „provlačio je kroz blato“²⁹ novinare sa kojima je otvoreno ratovao, a koji su kritikovali gradsku vlast. Slično etiketiranje od gradskih čelnika doživeo je i urednik portala *Istmedia* iz Bora: „Dešavalo se indirektno da tema o kojoj pišem bude povod za reakciju gradonačelnika da on deo konferencije posveti meni, na kojoj kaže da sam ja tajkunski medij koji ima za cilj da uruši grad“.³⁰

Pojedine gradske uprave zabranile su komunikaciju sa medijima koji kritikuju vlast. Lokalna vlast u Nišu ne komunicira sa novinarima *Južnih vesti*, što otežava realizaciju relevantnih novinarskih priča koje uključuju bilo kakvu reakciju nadležnih. Urednica *Južnih vesti* otkriva da sa nekim od zaposlenih gradskih funkcionera i direktora javnih preduzeća ipak komunicira anonimno:

27 Intervju sa Darijom Ranković, glavnom urednicom portala *Kolubarske.rs*, 28.10.2021.

28 Intervju sa Brankom Jevtić, direktorkom *TV Valjevo plus*, 18.10.2021.

29 Intervju sa Slavicom Vujanac, glavnom urednicom portala *Vamedia*, 18.10.2021.

30 Intervju sa Sašom Trifunovićem, glavnim urednikom *Istmedia* iz Bora, 26.10.2021.

U jednom trenutku je postojalo pravilo u gradu i to nije tajna, to je gradonačelnica u svojoj izjavi rekla, da ne sme niko od njih da daje izjavu bez odobrenja gradonačelnice... Neki direktori ustanova, kad ih naši novinari pozovu, hvale nas kako smo profesionalni, ali mole da ih ne potpisujemo jer će imati problem sa gradonačelnicom ili sa tom svojom stranačkom strukturom. Imate ljude koji su na tim funkcijama i koji nama javljaju podatke, dostavljaju nam dokumenta, ali ne postoji šansa da to urade otvoreno jer moraju da traže odobrenje.³¹

Institucionalni zid „ćutanja“ javnih institucija i ignorisanja nezavisnih medija postoji i u Pančevu, gde su novinari portala *Pančevo.city* prinuđeni da se obraćaju Povereniku za informacije od javnog značaja da bi došli do bilo kakve reakcije nadležnih.

Pored ovoga, jedna od većih prepreka koje ističu novinari u intervjuima jeste i „centralizovano“ političko odlučivanje i centralizovana komunikacija gradskih vlasti sa medijima. To potvrđuju izjave u kojima novinari navode da se direktori javnih preduzeća pojavljuju u prisustvu gradonačelnika samo na unapred organizovanim događajima, ali da ih je inače nemoguće dobiti za izjavu jer se za sve pitaju gradonačelnici:

Ponekad nam je problem da imamo direktore preduzeća čak i u foto-arhivi, zato što nemamo gde baš da ih sretne. Ovde imamo taj pokušaj, nastojanje čelnih ljudi, odnosno u ovom slučaju gradonačelnika, da na neki način imitiraju i da budu u suštini kao što je Vučić na nivou Srbije da oni budu na nivou grada....Teško mi je da zamislim situaciju da mi neko od članova gradskog veća recimo da direktan odgovor.³²

Novinari u drugim gradovima, Valjevu, Boru i Užicu, ističu da imaju mnogo bolju saradnju sa javnim preduzećima nego sa gradskim upravama i da lakše dolaze do sagovornika iz tih institucija, ali da se to uglavnom odnosi na lako rešive komunalne i infrastrukturne probleme. Neki novinari ističu da ne mogu da dođu ni do zvaničnog materijala za sednicu lokalnog parlamenta skupštine opštine čiju teritoriju pokrivaju jer tih informacija često nema ni na sajtu opštine.

Problemi u pogledu finansijskih i ljudskih kapaciteta medija

Mali lokalni mediji nemaju ni dovoljno zaposlenih u redakcijama, ni dopisnike iz manjih opština koje pokrivaju, jer ne mogu da plate njihov angažman. Mnogi lokalni mediji u uzorku nemaju ni mrežu građana-novinara

31 Intervju sa Gordanom Bjelečić, glavnom urednicom *Južnih vesti*, 22.10.2021.

32 Intervju sa Zoranom Strikom, odgovornim urednikom portala *O2I*, 19.10.2021.

iz udaljenih sela do kojih ne mogu da dođu, a koji bi bili zainteresovani za saradnju:

Dodatno nam otežava i to što tamo nemamo nikoga od naših novinara, dopisnika, nemamo tu razgranatu mrežu da bi neko tamo rekao: „E ljudi imate to, to i to“, da on meni prijavi kao uredniku, pa da ja kažem to je super tema, hajde da radimo.³³

Urednik novosadskog portala *O21* ovo objašnjava fenomenom „informativnih pustinja“, sa kojim se susreće i medij koji on uređuje:

Stvarno negde iz okolnih mesta slabo dopiru informacije, a mogli bismo da primetimo da kada bismo objavljivali neke priče recimo iz Beočina, iz Temerina, nekih okolnih mesta oko Novog Sada, te priče bi bile čitane zato što ljudi tamo prate šta se dešava, ali oni nemaju od koga da ih čuju.³⁴

Sličan problem ističu i urednice iz Valjeva i Užica, koje u redakciji imaju po dvoje-troje zaposlenih: „Ja sam i vozač i fotoreporter i urednik i novinar i pišem projekte i realizujem projekte. Imam tri saradnika, ali sve je na meni“.³⁵

Veliku prepreku u obavljanju profesionalnog novinarstva lokalnim medijima u Srbiji koji se kritički odnose prema vlasti poslednjih godina predstavlja to što ne dobijaju novac iz budžeta grada ili države za sufinansiranje projektnih aktivnosti i medijsku produkciju. Na ovaj problem ukazuju skoro svi intervjuisani novinari i urednici – ili konkurišu za sredstva, pa budu odbijeni, ili konkurišu i dobiju tako malo novca da im se više isplati da ih vrate gradu, ili su potpuno odustali od konkurisanja jer znaju da će biti odbijeni zbog kritičkog odnosa prema aktuelnoj vlasti. Urednica portala *Kolubarske.rs* smatra da aktuelna vlast ima spisak medija koji ne mogu da prođu pred komisijama koje odlučuju o konkursima o sufinansiranju medijskog sadržaja:

Sad nas je u redakciji samo troje, iz prostog razloga što smo jako loši sa finansijama, mi ne prolazimo ni jedan projekat, nama je zabranjeno da dobijemo novac. Mislim možemo mi da konkurišemo, ali ne dobijamo novac. Mi smo konkurisali kod svih opština kolubarskog okruga, ali mi smo na onim drugim spisakovima, na onom spisku što piše nikako da prođe.³⁶

33 Intervju sa Željkom Balabanom, glavnim urednikom portala *Zrenjaninski.com*, 4.11.2021.

34 Intervju sa Zoranom Strikom, odgovornim urednikom portala *O21*, 19.10.2021.

35 Intervju sa Nadeždom Tošić, glavnom urednicom portala *Užicemedia*, 15.10.2021.

36 Intervju sa Darijom Ranković, glavnom urednicom portala *Kolubarske.rs*, 28.10.2021.

Isti problem imaju i drugi lokalni mediji, od Zrenjanina do Pirota, od Užica do Bora. Uredniku portala *Kraljevo Online* gradska uprava Kraljeva ukinula je sufinansiranje portala nakon ekološke priče koju je objavio, a koja je „naljutila“ grad:

Nisam već nekoliko godina na budžetu na lokalnoj samoupravi, jer navodno nisam finansijski opravdao jedan projekat kako treba. A zapravo znam da su se naljutili zbog jedne priče koju sam napravio oko sečenih stabala... I ja sam napravio priču kako oni seku stabla, i zdrava i nezdrava, objavio sam je i na portalu, ali u principu naravno veći je efekat po lokalnu samoupravu imala na televiziji *Prva* kada je emitovana.³⁷

Osim konkursnog sufinansiranja, jedan od prepoznatih pritisaka na lokalne medije je i finansijsko disciplinovanje medija koji kritikuju vlast putem otkazivanja reklama javnih preduzeća i kompanija koje finansira država. Tako je urednik *Lista Zrenjanin* potvrdio u intervjuu³⁸ da je rukovodstvo javnog preduzeća Vodovod raskinulo ugovor sa ovim lokalnim medijem nakon što su objavili priču o malverzacijama o javnim nabavkama u fabrici vode u tom gradu.

Nedostatak novinarske solidarnosti kao prepreka u radu lokalnih medija

Na osnovu analiziranih intervjua identifikovana je četvrta grupu problema i prepreka sa kojima se suočavaju lokalni novinari – odsustvo novinarske solidarnosti i retka zainteresovanost „velikih“ medija da prenesu priče sa lokalnog nivoa. Urednik *Lista Zrenjanin* navodi da je taj medij još ranije, mnogo pre nego što je priča „eksplodirala“ u medijima sa nacionalnom frekvencijom, prvi otkrio problem nelegalnog objekta u blizini grada u kome, u jako lošim uslovima bez vode, boravi veliki broj radnika iz Vijetnama:

Moje pitanje je pa gde su bili pre dve godine svi ti mediji? Što tad to nije bila vest dana u tim takozvanim opozicionim medijima? Isto je bila tema kao i sada. Na naše pisanje da tamo nema vode, a živi na stotine ljudi, tog momenta je Vodovod poslao kontrolu i utvrđeno je da nelegalno jedan sa susedne parcele preprodaje vodu drugoj parceli.³⁹

Ekološke priče iz lokalnih medija obuhvaćenih ovim istraživanjem najčešće prenesu jedni te isti mediji – *TV NI*, *Newsmax Adria* i *Nova S*. Autori *Jutjub* kanala „Marka Žvaka“ navode ih sa ovih televizija često pitaju

37 Intervju sa Ljubišom Leševićem, glavnim urednikom portala *Kraljevo Online*, 15.10.2021.

38 Intervju sa Daliborom Bubnjevićem, glavnim urednikom *Lista Zrenjanin*, 16.11.2021.

39 Intervju sa Daliborom Bubnjevićem, glavnim urednikom *Lista Zrenjanin*, 16.11.2021.

za emitovanje sadržaja, ali da im je najvažnije da se taj sadržaj ne objavi van konteksta i bez potpisa autora. To je važno svim intervjuisanim sago-vornicima, ali intervjui pokazuju da pojedini nacionalni mediji krše etički kodeks i pravila profesionalnog novinarstva tako što preuzimaju materijal sa lokalnih portala bez navođenja autora i originalnog izvora:

Primetila sam u nekim novinama da prenesu neki naš tekst, ali ne prenesu izvor. To ja kažem, oni krađu naše tekstove, ne samo moje nego i drugih kolega, ne potpisuju ih, čak se ne pozivaju na izvor... Kolega iz ***⁴⁰ je uzeo ceo moj tekst, preneo, prepisao i potpisao ga. Onda sam ja zvala urednika i kažem to je krađa, a meni urednik kaže: „Da gospođo, ali mi smo Mančester, a vi ste neka seoska liga. Mančesteru je dozvoljeno, a seoskoj ligi nije.“⁴¹

Nedozvoljeno preuzimanje tekstova iskusila je i redakcija *Užicemedia*: „Navikla sam da mi neko od kolega uzme tekst i objavi bez navođenja, čak mi pokupe i fotografiju i naslov, samo promene čoveka koji je radio“.⁴²

Za plasman priča u nacionalnim medijima neki intervjuisani urednici najčešće koriste lična poznanstva sa kolegama, kao i priliku što istovremeno rade za druge medije, nacionalne televizije ili novinske agencije:

Jako je važno da to što mi otkrijemo i to što mi pišemo, da se čuje i u ovim velikim medijima... Metod je zapravo jednostavan, da se našalim, ali ja sam u sukobu interesa jer radim za *Betu*. Dakle od istraživačkog teksta napraviš agencijsku vest i, ma koliko to delovalo banalno, to je jako važno. Ili to ili tvoja lična poznanstva sa urednicima medija ili sa kolegama, sa dopisnicima medija u Novom Sadu, pa da im skreneš pažnju da imamo tu i tu priču, pa i po cenu da ti ukradu priču.⁴³

I urednik portala *Istmedia* iz Bora radi kao dopisnik za *Betu*, što koristi kao prednost kada neku „jaču priču“ treba da objavi i koju zatim preko agencije Beta preuzimaju *TV NI*, *Nova S*, *BIRN* i drugi mediji.

Čak i kad postoji komunikacija sa nacionalnim medijima, pojedini lokalni novinari se žale na senzacionalističko izveštavanje i politizaciju tema, a urednicima iz Beograda prigovaraju da ne poznaju lokalnu teritoriju i da deluju nezainteresovano za lokalne priče:

Dešava se da nama iz Beograda proslede link za nešto, kao: „Hajde uradi ovo“, a da uopšte nisu pročitali tekst. I onda ja uzmem da pročitam i vidim da to nije na mojoj teritoriji, a po naslovu ispada da jeste. To tamo u

40 Ime redakcije poznato autorki teksta.

41 Intervju sa Darijom Ranković, glavnom urednicom portala *Kolubarske.rs*, 28.10.2021.

42 Intervju sa Nadeždom Tošić, glavnom urednicom portala *Užicemedia*, 15.10.2021.

43 Intervju sa Dinkom Gruhonjićem, glavnim urednikom portala *VOICE*, 19.10.2021.

Beogradu brkaju Kragujevac, Kraljevo, Kruševac, to je njima ono, šta pukne, pa šta mu izade.⁴⁴

Urednik radija iz Pirota, koji je zbog loše finansijske situacije i drastičnog smanjenja iznosa kojim je opština Pirot sufinansirala ovaj lokalni medij svojevremeno štrajkovao glađu ispred zgrade opštine, navodi da su pojedine „velike“ televizije koje su bile zainteresovane za tu priču namerno htele da politizuju temu, ne baveći se pravim razlozima njegovog štrajka: „Došli su iz ***⁴⁵ kad sam štrajkovao glađu i rekli: „Nama treba samo da napadnete politiku“. Tako, kunem se. Pitali me: „Je l' zbog politike štrajkujete?“ – „Ne, dečko“, rekoh, „ja štrajkujem zbog posla, zbog mog zanata“.⁴⁶

Zaključak

Ovaj rad je pokazao da su novinari lokalnih medija u Srbiji koji su učestvovali u ovom istraživanju jedan od najvažnijih faktora uticaja na rešavanje socijalnih i ekoloških problema u lokalnim zajednicama. Moć lokalnih novinara se ogleda u tome što pokreću relevantne teme, otkrivaju malo poznate ili nepoznate probleme, daju glas retko zastupljenim pojedincima i društvenim grupama, blisko saraduju sa građanima u realizaciji priča, a imaju autoritet da zahtevaju odgovore i konkretna rešenja problema od nadležnih institucija. U ovome se naročito ogleda demokratski potencijal lokalnih medija koji deluju kao posrednici između građana i institucija lokalne samouprave koje se često oglašuju o potrebe građana, retko komuniciraju sa njima i ne rešavaju socijalne i ekološke probleme dugi niz godina. Ovo je važna uloga koju mediji imaju u svojim zajednicama jer ih građani prepoznaju kao „javne servise“ i institucije od poverenja kojima mogu da se obrate za pomoć, najčešće kada ih sve druge institucije iznevere. Na taj način, moć lokalnih tradicionalnih i digitalnih medija, medija civilnog sektora i alternativnih kanala i potkasta, leži u tome što mogu da iniciraju i realizuju temu od interesa za jednu lokalnu zajednicu, objavljivanjem pozovu nadležne institucije na odgovornosti i nateraju ih da reaguju, iznesu stav o problemu i pokrenu aktivizam građana i organizacija civilnog društva, a u saradnji sa kolegama iz nacionalnih medija plasiraju priču i pred širom publikom.

44 Intervju sa Ljubišom Leševićem, glavnim urednikom portala *Kraljevo Online*, 15.10.2021.

45 Ime redakcije poznato autorki teksta.

46 Intervju sa Nenadom Paunovićem, glavnim urednikom *Radio Plusonline*, Pirot, 23.10.2021.

Novinari lokalnih medija smatraju da su ekološke i socijalne teme koje se realizuju u saradnji s građanima i lokalnim udruženjima građana pravi dokaz da se „aktivizam isplati i da je moguće zaustaviti čak i državu ako su aktivisti organizovani“.⁴⁷ Međutim, imajući u vidu prepreke i probleme koji su identifikovani u ovom istraživanju, a koji otežavaju posao novinari- ma i ograničavaju im uticaj koji bi mogli da imaju u zajednicama, može se zaključiti da lokalni mediji u Srbiji u suštini rade samo to – „zaustavljaju državu“ i utiču na promene u lokalnim sredinama više reagujući na društvene probleme i poteze vlasti tek kada se oni dogode, umesto da zajedno sa građanima iniciraju i pokreću pitanja koja bi, u pravoj saradnji sa lokalnim samoupravama, mogla znatno da poboljšaju kvalitet života na lokalnu. Ovo istraživanje je pokazalo da je medijima koji kritikuju vlast, bez obzira na teritoriju koju pokrivaju, uskraćeno skoro sve, od običnih informacija, preko zvaničnih izjava gradskih čelnika, do uvida u javna dokumenta i učešća u javnim raspravama. Čak i tamo gde postoji naizgled dobra saradnja sa opštinama, mediji trpe političke i ekonomske pritiske. Opšta društvena klima poslednjih godina stvorila je atmosferu straha građana, pa i nekih gradskih funkcionera, da se imenom i prezimenom pojave u medijima, što otežava novinarsko izveštavanje, ali pojedini mediji su uprkos tome razvili dobre mehanizme komunikacije sa građanima i „insajderima“ koji im pomažu u otkrivanju nepoznatih ili malo poznatih činjenica. Odsustvo novinarske solidarnosti i apsolutno nerazumevanje nacionalnih medija za lokalne teme još više ograničava domet uticaja koji lokalni mediji zapravo imaju. Taj uticaj je ogroman u odnosu na običan život u lokalnim zajednicama, zahvaljujući kome su građani dobili bolja mesta za život. Istovremeno, taj uticaj je u velikoj meri ograničen na rešavanje akutnih pitanja koja treba da rade lokalne samouprave i druge javne institucije, a koje se pre svega odnose na infrastrukturne, urbanističke i komunalne probleme u gradovima u Srbiji. Suočeni sa brojnim finansijskim, političkim, kadrovskim i drugim preprekama, a najviše pogođeni autokratskim ponašanjem lokalnih samouprava, lokalni mediji u Srbiji tek sporadično i zahvaljujući upornosti pojedinaca mogu da ostvaruju dugoročniji uticaj na javne politike na lokalnom nivou, i to opet reaktivno, a ne proaktivno, čemu doprinosi čitav niz prepreka iz šireg društveno-političkog konteksta.

47 Intervju sa Marinom Miljković Dabić, glavnom urednicom portala *Krug*, 15.10.2021.

Literatura

- Ahva, Laura, Victor Wiard (2018), „Participation in Local Journalism. Assessing Two Approaches through Access, Dialogue and Deliberation“, *Sur le journalisme, About journalism, Sobre jornalismo* 7(2): 64–79.
- Brautović, Mato (2016), „Lokalni online mediji i utjecaj lokalne politike na primjeru Dubrovnika“ u: Viktorija Car, Marijana Matović i Lejla Turčilo (prir.), *Mediji i javni interes*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hanns-Seidel-Stiftung, str. 75–94.
- Chalaby, Jean K. (2002), „Transnational Television in Europe: The Role of Pan-European Channels“, *European Journal of Communication* 17(2): 183–203.
- Deuze, Mark (2006), „Ethnic Media, Community Media and Participatory Culture“, *Journalism* 7(3): 262–280.
- Drašković, Brankica, Jelena Kleut (2016), „Mediji civilnog društva kao neiskorišćena šansa za transformaciju lokalnih medija u Srbiji: perspektive medijskih poslenika“ u: Viktorija Car, Marijana Matović i Lejla Turčilo (prir.), *Mediji i javni interes*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hanns-Seidel-Stiftung, str. 37–52.
- Durkin, Jessica, Tom Glaisyer (2011), „An Information Case Study: Scranton. An Industrial City with a Media Ecosystem yet to take Advantage of Digital Opportunities“. <https://ecfsapi.fcc.gov/file/7020450503.pdf> (pristupljeno 10. marta 2021.)
- IREX (2016), *Serbia: Europe and Eurasia Media Sustainability Index*. Washington, DC: IREX.
- Jenkins, Joy, Lucas Graves (2019), *Case Studies in Collaborative Local Journalism*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Jevtovic, Zoran, Petar Bajić (2019), „Neuspela tranzicija medijskog sistema Srbije“, *Sociološki preglad* 53(3): 1020–1045.
- Jovanović, Đorđe, Danica Acimović (2021), „Medijska zastupljenost tema iz oblasti zaštite životne sredine“, *Ecologica* 21(74): 204–210.
- Kreiss, Daniel, J.S. Brennen (2016), „Normative Theories of Digital Journalism“, u: Tamara Witschge, C. W. Anderson, David Domingo, Alfred Hermida (ur.), *The Sage Handbook of Digital Journalism*, London: Sage.
- Krstić, Aleksandra (2012), „Novinarstvo i medijska industrija u Srbiji – profesionalni dobitak, ekonomski gubitak“, *Časopis za upravljanje komuniciranjem CM* 7 (24): 115–132.
- Krstić, Aleksandra (2016), „Local Television As A Business: Comparative Perspectives Of Commercial Television Stations In Serbia“, *Teme – časopis za društvene nauke* 40(1): 229–244.
- Kunac, Suzana, Vesna Roller (2015), „Lokalni mediji i demokracija u Hrvatskoj: neiskorišćeni potencijal“, *In Medias Res* 4 (6): 860–880.
- Kurpius, David D. (2000), „Public Journalism and Commercial Local Television News: In Search of a Model“, *Journalism & Mass Communication Quarterly* 77(2): 340–354.
- Lewis, Seth C., Avery E. Holton, Mark Coddington (2014), „Reciprocal Journalism. A Concept of Mutual Exchange between Journalists and Audiences“, *Journalism Practice*, 8: 229–241.
- Martinović, Drago (2015), „Uloga lokalnih medija u povećanju sudjelovanja građana u kreiranju javnih politika na lokalnoj razini“, u: Znanstveno-stručni

- skup *Znanost, duhovnost, odgovornost*, Bijakovići – Međugorje, Fakultet društvenih znanosti „Dr. Milenka Brkića“, str. 205–222.
- Mihajlov Prokopović, Anka, Zoran Jevtović, Zoran Jovanović (2019), „Digitalni izazovi lokalnih medija Nišavskog okruga“, *CM: Communication and Media* 14(46): 5–32.
- Milivojević, Snježana, Srećko Mihailović (2004), *Lokalni mediji u Srbiji i razvoj lokalne zajednice*. Beograd: Friedrich Ebert Stf.
- Milojević, Ana, Aleksandra Krstić (2018), „Hierarchy of Influences on Transitional Journalism: Corrupting Relationships between Political, Economic and Media Elites“, *European Journal of Communication* 33(1): 37–56.
- Milojević, Ana, Aleksandra Ugrinić (2012), „Perspektiva lokalnih komercijalnih radio stanica u Srbiji“. u: Rade Veljanovski (prir.), *Radio-difuzija u Srbiji: sadašnjost i budućnost*, Beograd: Fakultet političkih nauka, str. 103–124.
- Milojević, Ana, Aleksandra Ugrinić (2011), „Spremnost novinarske zajednice u Srbiji za tehnološke promene“, u: Rade Veljanovski (prir.), *Verodostojnost medija – Dometi medijske tranzicije*. Beograd: Fakultet političkih nauka, str. 133–152.
- Mučalo, Marina (2016), „Community radio: razvoj i perspektive neprofitnih medija“, u: Viktorija Car, Marijana Matović i Lejla Turčilo (prir.), *Mediji i javni interes*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hanns-Seidel-Stiftung, str. 53–74.
- Napoli, Philip, Sarah Stonbely, Kathleen McCollough, Bruce Renninger (2017), „Local Journalism and the Information needs of Local Communities“, *Journalism Practice* 11(4): 373–395.
- Peters, Chris, Tamara Witschge (2015), „From Grand Narratives of Democracy to Small Expectations of Participation“, *Journalism Practice* 9(1): 19–34.
- Popović, Helena (2016), „Mediji trećeg sektora: konceptualizacija i društveni kontekst njihovog djelovanja“, u: Viktorija Car, Marijana Matović i Lejla Turčilo (prir.), *Mediji i javni interes*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hanns-Seidel-Stiftung, str. 19–36.
- Radcliffe, Damian (2017), *Local journalism in the Pacific Northwest*. Oregon: University of Oregon
- Radojković, Miroljub (2008), „Mediji civilnog društva u Srbiji“, *CM: Communication and Media* 3(9): 5–23.
- Veljanovski, Rade (2018), „Medijski sistem bez medijske politike – slučaj Srbije“, u: Dejan Pralica (ur.), *The Balkans Media*, Univerzitet u Novom Sadu, str. 85–98.
- Vuković, Milovan, Aleksandra Vuković, Nada Štrbac, Danijela Voza (2021), „Analiza medijskih sadržaja o životnoj sredini u dnevnoj štampi u Republici Srbiji za vreme pandemije Covid-19“, *Ecologica* 28(104): 658–664.
- Zakon o elektronskim medijima*, Službeni glasnik, RS 83/2014, 6/2016-dr.zakon
Zakon o javnom informisanju i medijima, Službeni glasnik, RS 84/2014, 58/2015, 12/2016

Aleksandra Krstić

LOCAL MEDIA AS DRIVERS OF CHANGES: THE IMPACT OF LOCAL JOURNALISM ON TACKLING OF THE SOCIAL AND ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN SERBIA'S MUNICIPALITIES

Summary

Local media play an important role in informing local communities, developing media pluralism and shaping citizens' perspectives about important social and political issues. Local media outlets also contribute to citizens' activism and encourage debates about relevant problems, trying to impact local governments to create and implement credible policies and solve diversified problems, e.g., poverty, underdeveloped infrastructure, toxic air, water and soil etc. Contemporary scholarship dealing with local media has been mainly focused on their economic and market sustainability, political instrumentalization and staff professionalization, or citizens' participation in the production of media content. However, questions about whether and how local media outlets influence local governments to drive changes in local communities and develop more transparent, fair and democratic policies have been largely marginalized in contemporary media research. Against this background, this paper examines the influence of local media outlets in Serbia on the work of local governments and their ability to create and implement public policies which contribute to solving different social and environmental problems. Methodologically, this study is based on in-depth interviews with twenty journalists and editors of local media organizations from eleven cities in Serbia. The analysis shows how certain journalistic stories and media initiatives, coupled with citizens' participation in the production of media contents, impact local governments to solve particular sets of social and environmental problems. At the same time, the study highlights the main groups of problems and barriers local journalists have been faced with in their professional reporting, which largely prevents the scope of their impact in local communities.

Keywords

local media, environment, social topics, journalists, media activism, citizens, local government, Serbia

